

รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชน
ในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

MODEL OF COMMUNITY – BASED PARTICIPATION IN DRIVING THE
TEMPLE AS A SUSTAINABLE LEARNING RESOURCE.

พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงุฑโร)¹

Phra Udomsittinayok (Kumphol Kunungkaro)

สมศักดิ์ บุญปู้, Somsak Boonpoo²

พระมหาญาณวัฒน์ จิตวฑฒโน, Phramaha Yannawat Thitavaddhano³

Email: surachaihongtrakool@gmail.com

Received: March 15, 2023 Revised: March 25, 2024

Accepted: March 25, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ๒) เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของ และ ๓) เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี คือ การวิจัยเชิงปริมาณสอบถามกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ คน สถิติที่ใช้ คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิจัยเชิงคุณภาพสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๔ คน และสนทนากลุ่ม จำนวน ๙ คนใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า : ๑. การบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนทั้ง ๕ ด้านโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วม

¹ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/ Administration Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

² คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/ Administration Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

³ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/ Administration Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

การรับประโยชน์ร่วมกัน ด้านการมีส่วนร่วมการระดมความคิด ด้านการมีส่วนร่วมการลงมือทำ ด้านการมีส่วนร่วมการวางแผน และด้านการมีส่วนร่วมการติดตามประเมินผล

๒. พัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนด้วยกระบวนการของการมีส่วนร่วม ใน ๕ ด้านร่วมกับสภาพแวดล้อมของวัดที่เป็นไปตามหลักสัปปายะ ๗ รวมถึงกระบวนการขับเคลื่อนตามหลักการและวิธีการในการส่งเสริมวัดอุทยานการศึกษาตามเงื่อนไขความสำเร็จในบริบทของวัด ร่วมกับชุมชนและหน่วยงานราชการ

๓. รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนประกอบด้วย ๔ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ ส่วนนำ ส่วนที่ ๒ ตัวแบบ ส่วนที่ ๓ ขั้นตอนการนำไปใช้ ส่วนที่ ๔ เงื่อนไขความสำเร็จการจัดการวัดสภาพแวดล้อมของวัดที่เป็นไปตามหลักสัปปายะ ๗ หลักการของการมีส่วนร่วมระดมความคิด วิเคราะห์ปัญหา การวางแผน ร่วมรับประโยชน์ร่วมกันตามกระบวนการของการมีส่วนร่วมพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ด้วยชุดความรู้ ผู้ให้ข้อมูลและผู้ถ่ายทอด การออกแบบจัดลำดับ กิจกรรมหรือกระบวนการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ สถานที่ การบริหารจัดการตามหน้าที่และอำนาจของเจ้าอาวาสรวมขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนด้วยองค์ความรู้ TPL

คำสำคัญ : รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชน; การขับเคลื่อนวัด; แหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน.

Abstract

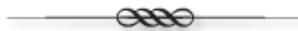
The objectives of this research are: 1) to study community participatory management, 2) to develop a model of participatory management, 3) to propose a model of community participatory management to drive the temple to be sustainable learning resources by using mixed methodology with quantitative questionnaires through 400 sample people, the statistics used were percentage, mean, standard deviation. Qualitative research with in-depth interviews of 8 qualified experts and group discussion of 9 persons using content analysis.

The results of the research found that: 1. Community participatory management for driving the temple to be a sustainable learning center in 5 aspects showed that in overall, it was at a high level, namely, participation of mutual benefits, participation of brainstorming, participation in action, participation in planning and participation in monitoring and evaluation.

2. Developing a community participatory management model to drive the temple to be a sustainable learning center through the process of 5 aspects participation with the temple environment the *Sappāya* 7 principle based on communities and government agencies.

3. Community participatory management model in driving the temple to be a sustainable learning center consists of 4 parts; 1) introduction, 2) model, 3) steps of implementation, and 4) conditions for success by using the temple environment management based on the *Sappāya* 7 principles, participation of brainstorming, problem analysis, planning, mutual benefits in accordance with the process of participating in learning resources development with knowledge, knowledge providers, teachers, order design, learning activities or processes, learning media, place, duty and power management of the abbot who hands on driving the temple to be a sustainable learning resource by PTL Model.

Keywords : community participatory management style; driving the measure; Sustainable learning resources.

1. บทนำ

วัดเป็นศาสนสถานที่สำคัญยิ่งของพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของพระภิกษุสงฆ์เป็นที่บำเพ็ญบุญกุศลของอุบาสกอุบาสิกาฯลฯ วัดจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งชาวพุทธนิยมสร้างวัดและมีการพัฒนาวัดไปในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสามเณรเพื่อปฏิบัติธรรมเรียกว่าสายปฏิบัติตรงกันข้ามกับสายแรกที่เรียกว่าสายปริยัติในปัจจุบันการสร้างวัดการพัฒนาวัดมีมากขึ้นทุกๆปี ทั้งนี้ เพราะประชาชนชุมชนมีจำนวนมากขึ้นอีกทั้งประชาชนก็นิยมเข้าวัดมากขึ้นซึ่งมีมากมายหลายลักษณะตามวิวัฒนาการของโลกอย่างไรก็ดีวัดทั้งหลายโดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวเจ้าอาวาสเองซึ่งเป็นหัวหน้าผู้รับผิดชอบในการบริหารวัดวัดจะเจริญรุ่งเรืองจะเสื่อมจะทรงก็อยู่ที่ท่านเจ้าอาวาสเป็นสำคัญ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาหลายด้านทั้งตนเองผู้ใต้บังคับบัญชาคือพระภิกษุสามเณรในวัดรูปแบบการบริหารวัด การจัดองค์กรในวัดการวางรูปแบบแปลนแผนผังวัด เสนาสนะการจัดภูมิทัศน์ ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงามสะอาดตาสะอาดใจแก่ผู้พบเห็น จนกระทั่งบุคลากรภายในวัด การพัฒนาวัดตามรูปแบบดังกล่าวทั้งคณะสงฆ์และราชการโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้มีนโยบายในการพัฒนาวัดแนะนำเจ้าอาวาสตลอดมา

จนกระทั่งมีวัดจำนวนมากที่ได้ปฏิบัติไปบ้างแล้วสามารถยกฐานะของวัดให้สูงขึ้นเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง วัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่นและวัดพระอารามหลวงอันนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องวัดจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงตามบทบาทความรับผิดชอบที่กำหนดไว้และปรับปรุงให้ดีขึ้น⁴

ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นวัดยังเป็นสถานที่ทำบุญในโอกาสต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน เป็นศูนย์รวมจิตใจที่สำคัญให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ, ชาวพุทธซึ่งในปัจจุบันขาดความสามัคคี ของคนไทยในระบบการปกครองที่มีการปฏิรูปกันในปัจจุบัน แม้ว่าบทบาทของวัดและพระสงฆ์จะลดลงไปจากเดิม แต่กระนั้น วัดและ พระสงฆ์ก็ยังคงมีการปรับเปลี่ยนบทบาทให้สอดคล้องกับสภาพสังคม โดยบทบาทหลักของวัดก็ยังคงเป็นสถานที่พำนักของพระสงฆ์สามเณร เป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียน ประพฤติปฏิบัติธรรม สืบทอดและเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอน และยังมีฐานะเป็นสถานที่ที่ประดิษฐานและรวบรวมของมรดกทางศิลปวัฒนธรรมเป็นที่รวมจิตใจของประชาชนทั้งที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ตลอดจนการเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีทางประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน⁵ ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้น วัดยังถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศไทยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และมีการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมสืบเนื่องมาเป็น เวลาช้านานแล้ว ซึ่งเป็นไปตามคติความเชื่อที่ถือว่าการได้มาสักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ร่วมทำบุญ บริจาคทาน ปฏิบัติบูชา จะนำความเป็นสิริมงคลมาสู่ชีวิตและครอบครัวของผู้ที่ได้ไปสักการะขอพร และยังสามารสรสร้างเสริมของความสามัคคีเป็นหนึ่งในเดียวกันสร้างกำลังใจให้เกิดขึ้นทำให้จิตใจมุ่งใส โดยจะเห็นได้ว่า "วัด" (Temple) เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สะท้อนให้เห็น ถึงอารยธรรม และยังสะท้อนไปถึงร่องรอยวิถีชีวิตในอดีตที่มีลักษณะกลมกลืน (Harmony) ระหว่างชุมชน วัด และสิ่งแวดล้อม ที่มีลักษณะการผสมกลมกลืน การดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของความสงบความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นความเชื่อของท้องถิ่น และยังเป็นแหล่งรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ การศึกษา ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม รวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ล้วนมีคุณค่าต่อจิตใจ และมีความศักดิ์สิทธิ์และงดงามเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของชาวไทย⁶

⁴ สำนักงานพระพุทธศาสนา, ข้อมูลพื้นฐาน ปี ๒๕๕๑, อ้างใน พระปลัดโฆสิต คงแทนและคณะ "รูปแบบการจัดการศึกษาของวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน", **ดุยฎินิพนธ์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล, ๒๕๕๘).

⁵ กรมการศาสนา, **แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา ปี ๒๕๕๗**, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๕๗), หน้า ๒๓.

⁶ กรมการศาสนา, **แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา ปี ๒๕๕๗**, หน้า ๒๓.

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้โดยมาจากความร่วมมือของวัดและชุมชนในการบริหารจัดการร่วมกันซึ่งจะเป็นการอาศัยกันและกันในการพัฒนาวัดของชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้อย่างมั่นคง ถาวรสืบต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

๒. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

๓. เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed-Method Research Design) โดยมีขั้นตอนการวิจัย ๓ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน จากแหล่งข้อมูล : หนังสือ บทความ ตำรา งานวิจัย website เครื่องมือ : แบบศึกษาเอกสาร การวิเคราะห์ : การวิเคราะห์เนื้อหา Content Analysis ๒) แจกแบบสอบถามประชาชนและพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี จำนวน ๔๐๐ รูป/คน จากแหล่งข้อมูล : ประชาชนและพระภิกษุสงฆ์จำนวน ๔๐๐ รูป/คน เครื่องมือ : แบบสอบถาม การวิเคราะห์ : ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๓) สัมภาษณ์ กลุ่มเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี เจ้าคณะอำเภอ เจ้าอาวาส และผู้นำชุมชน จำนวน ๘ รูป/คน จากแหล่งข้อมูล : กลุ่มเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี เจ้าคณะอำเภอ เจ้าอาวาส และผู้นำชุมชน จำนวน ๘ รูป/คน เครื่องมือ : แบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ : การวิเคราะห์เนื้อหา Content Analysis ๔) สันทนากลุ่ม กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วม จำนวน ๔ รูป/คน และกลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มผู้นำทางพุทธศาสนา จำนวน ๕ รูป/คน จากแหล่งข้อมูล : ผู้ทรงคุณวุฒิ / นักวิชาการ / กลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มผู้นำทางพุทธศาสนา จำนวน ๙ รูป/คน เครื่องมือ : คู่มือการสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ : การวิเคราะห์เนื้อหา Content Analysis

ประชากร คือ วัดในจังหวัดนนทบุรี จำนวน ๑๘๗ วัด⁷ โดยมีประชาชนและพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี จำนวน ๑,๒๕๖,๐๐๐ คน^๘ **กลุ่มตัวอย่าง** ในการศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ใช้กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ วัดในจังหวัดนนทบุรี จำนวน ๑๘๗ วัด ประชาชนและพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี จำนวน ๑,๒๕๖,๐๐๐ คน ว่าสัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร เท่ากับ 0.5 และระดับความเชื่อมั่น 95% และทำการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi Stage Random sampling) ด้วยการเปิดตารางสุ่มเรีจรูปของ ทาโร ยามาเน่ (Yamane) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ รูป/คน^๙

4. สรุปผลการวิจัย

๑.การบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ทั้ง ๕ ด้านโดยภาพรวมประชาชนและพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรีมีความคิดเห็นต่อการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนอยู่ในระดับมากเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ ด้านการมีส่วนร่วมการรับประโยชน์ร่วมกัน ด้านการมีส่วนร่วมการระดมความคิด ด้านการมีส่วนร่วมการลงมือทำ ด้านการมีส่วนร่วมการวางแผน และด้านการมีส่วนร่วมการติดตามประเมินผลตามลำดับ ดังตารางที่ ๑

---

⁷ ทะเบียนวัดในประเทศไทย, [ออนไลน์วันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๔], Retrieved from http://www.thammapedia.com/ceremonial/watthai_bypak.htm

⁸ วิกิพีเดีย, จังหวัดนนทบุรี, <https://th.wikipedia.org/> [ออนไลน์วันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๔]

⁹ บุญชม ศรีสะอาด. **การวิจัยเบื้องต้น**. (กรุงเทพฯพมทานคร : สุริยาสานส์, ๒๕๔๓), หน้า ๔๓.

ตารางที่ ๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม เกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ทั้ง ๕ ด้าน

n = ๔๐๐

	ตัวแปรที่ศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑	ด้านการมีส่วนร่วมการระดมความคิด	๔.๑๓	๐.๗๑	มาก
๒	ด้านการมีส่วนร่วมการวางแผน	๔.๐๘	๐.๘๕	มาก
๓	ด้านการมีส่วนร่วมการลงมือทำ	๔.๑๒	๐.๘๘	มาก
๔	ด้านการมีส่วนร่วมการติดตามประเมินผล	๔.๐๗	๐.๗๗	มาก
๕	ด้านการมีส่วนร่วมการรับประโยชน์ร่วมกัน	๔.๑๖	๐.๖๗	มาก
	รวม	๔.๑๑	๐.๗๘	มาก

๒. ผลการพัฒนา รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ได้แก่

รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ประกอบด้วย ๔ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ ส่วนนำ ได้แก่ ๑) สภาพแวดล้อมของวัดที่เป็นไปตามหลักสัปปายะ ๗ ๒) หลักการมีส่วนร่วม ๕ ข้อ ๓) วัดอุปสงค์ตามประโยชน์และคุณค่าของการมีส่วนร่วม ๑๓ ข้อและความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ ๗ ข้อ

ส่วนที่ ๒ ตัวแบบ ประกอบด้วย ๑) ระบบงาน ได้แก่ กระบวนการของการมีส่วนร่วมใน ๕ ด้าน คือ ๑) ด้านการมีส่วนร่วมการระดมความคิด ๒) ด้านการมีส่วนร่วมการวางแผน ๓) ด้านการมีส่วนร่วมการลงมือทำ ๔) ด้านการมีส่วนร่วมการติดตามประเมินผล ๕) ด้านการมีส่วนร่วมการรับประโยชน์ร่วมกัน ๒) กระบวนการจัดการ ตามขั้นตอนการขับเคลื่อน ๖ ขั้นตอน องค์ประกอบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ๗ ข้อ รวมถึงกระบวนการขับเคลื่อนตามหลักการและวิธีการในการส่งเสริมวัดอุทยานการศึกษา

ส่วนที่ ๓ ขั้นตอนการนำไปใช้ ประกอบด้วย ๑) โครงสร้างของการบริหารวัดตามหน้าที่และอำนาจของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ๒) การตัดสินใจตามปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ๓) แนวทางการประเมิน ตามการร่วมตรวจสอบและติดตาม การดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ

ส่วนที่ ๔ เงื่อนไขความสำเร็จเป็นไปตามบริบทของวัด ชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

๓. **เสนอรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน** ประกอบด้วย ๔ ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ ๑ ส่วนนำ

๑. **สภาพแวดล้อม** ได้แก่ สภาพแวดล้อมของวัดที่เป็นไปตามหลักสัปปายะ ๗ การพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัดถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการดูแลสุขภาพอนามัยทั้งทางกายและทางใจของพระภิกษุสงฆ์ สามเณร และประชาชนทั่วไป โดยเน้นการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะท้องถิ่นและชุมชน สามารถพัฒนาให้เป็นตัวอย่างที่ดีด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมให้กับวัด หน่วยงานหรือผู้สนใจอย่างเป็นรูปธรรม

๒. **หลักการ** ได้แก่ หลักการของการมีส่วนร่วม คือ การระดมความคิด คือการคิดค้นและวิเคราะห์ปัญหาาร่วมกัน การวางแผน คือนำสิ่งที่ร่วมกันคิดมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการร่วมกัน การลงมือทำ คือ การนำแผนงานที่ได้ ไปร่วมกันทำหรือแบ่งงานกันรับผิดชอบ การติดตามประเมินผล คือ ร่วมกันติดตามผลงานที่ทำและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น การรับประโยชน์ร่วมกันมีทั้งผลประโยชน์ทางรูปธรรม ที่ต้องการให้เกิดตามกิจกรรมที่ทำนั้นและผลประโยชน์โดยอ้อม

๓. **วัตถุประสงค์** ได้แก่ ประโยชน์และคุณค่าของการมีส่วนร่วมและความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ เกิดกระบวนการกลุ่ม กระจายอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมบริหารจัดการวัด ทำให้ใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างคุ้มค่า ช่วยในเรื่องระบบการติดตามผล สร้างจิตสำนึกที่ดีในการทำงานเพื่อเด็กเพื่อสังคมและส่วนรวม ผู้เรียนสนใจได้สัมผัสและเกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง เกิดความสนุกกับการเรียนรู้ และยังได้ร่วมกิจกรรมต่างๆ อันจะทำให้เห็นคุณค่ารักท้องถิ่นของตน สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เกิดความรู้ความเข้าใจและมีจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม ศาสนสถานมีสิ่งแวดล้อมที่ดีเหมาะกับการประกอบศาสนกิจ เกิดเครือข่ายในการสร้างความตระหนักและจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชน

ส่วนที่ ๒ ตัวแบบ

๑. **ระบบงานตามกระบวนการของการมีส่วนร่วม ใน ๕ ด้าน คือ** ๑) ด้านการมีส่วนร่วมการระดมความคิด ๒) ด้านการมีส่วนร่วมการวางแผน ๓) ด้านการมีส่วนร่วมการลงมือทำ ๔) ด้านการมีส่วนร่วมการติดตามประเมินผล ๕) ด้านการมีส่วนร่วมการรับประโยชน์ร่วมกัน

๒. **กระบวนการจัดการตามขั้นตอนการขับเคลื่อน** ได้แก่ ขั้นตอนตระหนักในช่องว่าง ขั้นมีความต้องการเปลี่ยนแปลงอย่างมีขอบเขต ขั้นให้เกียรติไม่สร้างความรู้สึกละเลยแก่ขั้นการมีส่วนร่วม ขั้นสามารถพึ่งตนเอง ขั้นผู้คนในสังคมคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน

๓. องค์ประกอบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ คือ องค์ประกอบที่สำคัญ 7 ด้าน ในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ ข้อมูล/ชุดความรู้ ผู้ให้ข้อมูล/ผู้ถ่ายทอด การออกแบบและการจัดลำดับ กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ สถานที่ การบริหารจัดการ

๔. กระบวนการขับเคลื่อนตามหลักการและวิธีการในการส่งเสริมวัดอุทยานการศึกษา คือ วัดมีการส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้แก่ประชาชน มีการส่งเสริม พัฒนาระบบการจัดกิจกรรมทางการศึกษา และการเผยแพร่ความรู้ทางพระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชน มีการพัฒนาระบบและจัดสถานที่เผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร นิทรรศการ ป้ายคติธรรม พุทธภาษิต หรือความรู้ทางวิชาการ มีการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม หรือเอื้อประโยชน์ต่อชุมชน จัดการสิ่งแวดล้อมและบริเวณวัดมีความสะอาด สงบ ร่มรื่น สวยงาม และสำหรับวัดพัฒนาตัวอย่างนั้น มีหลักการสำคัญ คือ จัดการสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาทั้งในด้านพระปริยัติธรรม พระพุทธศาสนา และภูมิปัญญาแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชน จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมศีลธรรม จริยธรรม กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จัดการปกครองพระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด และมีกิจกรรมการพัฒนาสังคม โดยจัดทำแผนงานหรือโครงการที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม หรือเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนอย่างน้อย ๒ โครงการ

๕. แนวทางส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมการติดตามประเมินผลให้เป็นรูปธรรมชัดเจน คือ ๑) ชุมชนมีส่วนร่วมตรวจสอบและติดตาม การดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ ว่าเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ๒) เปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ๓) ใช้แบบสอบถามความคิดเห็นและผลการเข้าวัดเพื่อเรียนรู้ประเมินเทียบเกณฑ์และวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้เพื่อติดตามหาข้อเท็จจริง ๔) นำผลการประเมินการมีส่วนร่วมมาปรับปรุงแก้ไขให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนต่อไป

ส่วนที่ ๓ ขั้นตอนการนำไปใช้

๑. โครงสร้าง ได้แก่ โครงสร้างของการบริหารวัดตามหน้าที่และอำนาจของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่มีความเกี่ยวข้องกับหน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาสในมาตรา ๓๓ และ มาตรา ๓๔

๒. การตัดสินใจ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ ปัจจัยจากชุมชนเอง ข้าราชการและระบบราชการ สภาพแวดล้อมอื่นๆ ด้านกายภาพและชีวภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านประวัติความเป็นมา การปฏิบัติตนให้คล้อยตามความเชื่อพื้นฐาน มาตรฐานคุณค่า เป้าหมายและความคาดหวัง ประสพการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา การ

ปีบังคับ การมองตนเอง นิสัยและประเพณี โอกาส ความสามารถบุคคล การสนับสนุนบุคคล ภาวะผู้นำของผู้มีส่วนร่วม

๓. แนวทางการประเมินตามการร่วมตรวจสอบและติดตาม การดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ มีการประเมินผลว่าการดำเนินการนั้น ๆ บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด

ส่วนที่ ๔ เงื่อนไขความสำเร็จ ขึ้นอยู่กับบริบทของวัด ชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

5. การอภิปรายผล

ผู้วิจัย พบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ดังต่อไปนี้

๑. ผลการศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ทั้ง ๕ ด้านโดยภาพรวมประชาชนและพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรีมีความคิดเห็นต่อการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนอยู่ในระดับมากเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ ด้านการมีส่วนร่วมการรับประโยชน์ร่วมกัน ด้านการมีส่วนร่วมการระดมความคิด ด้านการมีส่วนร่วมการลงมือทำ ด้านการมีส่วนร่วมการวางแผน และด้านการมีส่วนร่วมการติดตามประเมินผล

จากผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึง ชุมชนมีอิสระทางความคิดในการเข้าถึงข้อมูล วัดให้ชุมชนได้รับรู้โดยการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน และชุมชนมีการเข้าร่วมอย่างครบวงจรตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุด วัดตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดวิธีติดตามประเมินผล และชุมชนมีส่วนร่วมให้ความคิดเห็นในกระบวนการจัดวางแผนงาน โครงการร่วมจัดหรือปรับปรุงในระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารทรัพยากร และร่วมลงมือพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของวัดในชุมชน มีส่วนร่วมในการประเมินผลว่าการดำเนินการนั้น ๆ บรรลุตามเป้าหมาย และ วัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด ร่วมการติดตามประเมินผลการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ภายในวัด และชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลติดตามผลตลอดเวลาที่ทำงานร่วมกันกับวัด ชุมชนได้รับผลประโยชน์ทางบวกและลบในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ภายในวัด ชุมชนได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์ในพื้นที่เท่าเทียมกัน และชุมชนได้รับผลประโยชน์ในรูปแบบต่าง เช่น รูปแบบวัตถุประสงค์ เป็นต้น จากผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุทธิพงศ์ บุญผดุง** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

นครนายก” ผลการวิจัยพบว่าด้านการดำเนินงาน ปัญหา และอุปสรรค ได้แก่ แหล่งเรียนรู้มีปริมาณจำกัด ไม่ทันสมัย และอยู่ในสภาพไม่พร้อมใช้งาน การใช้ และการติดตามผลการใช้แหล่งการเรียนรู้ไม่เป็นระบบและไม่ต่อเนื่อง และขาดงบประมาณ ในการสนับสนุน หรือพัฒนาทำให้แหล่งเรียนรู้มีวัสดุและอุปกรณ์ เพียงพอ ความต้องการ ในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้มีคุณภาพและมีความทันสมัย พัฒนาการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับแผนโครงการและเพียงพอ ได้แก่ พัฒนาการจัดการ และการกำกับติดตามการใช้แหล่งเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ ด้านบุคลากรและการใช้บริการ ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ ผู้รับผิดชอบแหล่งการเรียนรู้มีภาระงานอื่นต้องรับผิดชอบ และครูผู้รับผิดชอบ ขาดความรู้ความเข้าใจในการสร้างนวัตกรรมแหล่งการเรียนรู้ใหม่ๆ¹⁰

และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วีระพน ภาณุรักษ์และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษา รูปแบบการเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นออนไลน์ เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม” ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นออนไลน์ เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ผลการฝึกปฏิบัติของทุกกลุ่ม โดยรวมเท่ากับ 99.203 ผลการเรียนรู้ของผู้เข้าอบรมมีคะแนนหลังการอบรมสูงกว่าก่อนเข้าอบรมร้อยละ 804 ผลการประเมินคุณภาพเว็บไซต์แหล่งการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการประเมินสื่ออิเล็กทรอนิกส์นำเสนอองค์ความรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดผลการประเมิน ความพึงพอใจของผู้เข้าอบรมพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และผลการ ติดตามการเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้ มีผลด้านการยอมรับและใช้เทคโนโลยี โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด¹¹

๒. ผลการพัฒนาแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ได้แก่

รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ประกอบด้วย ๔ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ ส่วนนำ ได้แก่ ๑) สภาพแวดล้อมของวัดที่เป็นไปตามหลักสัปปายะ ๗ ๒) หลักการมีส่วนร่วม ๕ ข้อ ๓) วัดอุปประสงค์ตามประโยชน์และคุณค่าของการมีส่วนร่วม ๑๓ ข้อและความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ ๗ ข้อ

¹⁰สุทธิพงศ์ บุญผดุง, “การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครนายก”, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2558), บทคัดย่อ.

¹¹วีระพน ภาณุรักษ์และคณะ, “รูปแบบการเผยแพร่แหล่งเรียนรู้ออนไลน์ เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม”, (มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2559), หน้า 35

ส่วนที่ ๒ ตัวแบบ ประกอบด้วย ๑) ระบบงาน ได้แก่ กระบวนการของการมีส่วนร่วม ใน ๕ ด้าน คือ ๑) ด้านการมีส่วนร่วมการระดมความคิด ๒) ด้านการมีส่วนร่วมการวางแผน ๓) ด้านการมีส่วนร่วมการลงมือทำ ๔) ด้านการมีส่วนร่วมการติดตามประเมินผล ๕) ด้านการมีส่วนร่วมการรับประโยชน์ร่วมกัน ๒) กระบวนการจัดการ ตามขั้นตอนการขับเคลื่อน ๖ ขั้นตอน องค์ประกอบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ๗ ข้อ รวมถึงกระบวนการขับเคลื่อนตามหลักการและวิธีการในการส่งเสริมวัดอุทยานการศึกษา และ แนวทางส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการการมีส่วนร่วมการติดตามประเมินผลให้เป็นรูปธรรมชัดเจน

ส่วนที่ ๓ ขั้นตอนการนำไปใช้ ประกอบด้วย ๑) โครงสร้างของการบริหารวัดตามหน้าที่และอำนาจของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ๒) การตัดสินใจตามปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ๓) แนวทางการประเมิน ตามการร่วมตรวจสอบและติดตาม การดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ

ส่วนที่ ๔ เงื่อนไขความสำเร็จเป็นไปตามบริบทของวัด ชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ผลการสอบถาม สัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มทำให้ได้การพัฒนาแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนที่ประกอบด้วย ๔ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ ส่วนนำ ส่วนที่ ๒ ตัวแบบ ส่วนที่ ๓ ขั้นตอนการนำไปใช้ ส่วนที่ ๔ เงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ จากผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูวิธานสุตานุกุล ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย พบว่า วัดที่จะจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ควรมีลักษณะที่ผสมผสานกันระหว่างวัดในสมัยพุทธกาลและวัดในปัจจุบันโดยการศึกษาสภาพการจัดการวัดที่จัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีแล้วและศึกษาจากวัดพัฒนาดีเด่นในปัจจุบัน เพื่อการวางรูปแบบที่เหมาะสมของวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องการบริหาร การจัดการความรู้ การพัฒนา และแนวคิดสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงใช้หลักธรรมวินัย และพุทธวิธีการบริหารดูแลสังคมสงฆ์ปัจจุบันต้องทำวัดให้เป็นอารามให้มีความสัปปายะทั้ง ๔ ด้าน คือ เสนาสนสัปปายะ บุคคลสัปปายะ อาหารสัปปายะ และธัมมสัปปายะ ให้มีครบทั้ง 4 ด้าน¹² และสอดคล้องกับ Mark ได้ศึกษาอิทธิพลของศาสนาที่มีต่อผลการเรียนรู้ของเยาวชนในชุมชนด้อยโอกาส โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างใน ๘๐ ชุมชน จำนวน ๙,๗๗๑ คน ทั้งกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยและกลุ่มรายได้อ่อน ทวีตสหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยพบว่า สถาบันศาสนามีบทบาทต่อสังคมอย่างน้อยที่สุดก็เป็นสถานที่ที่จัดสวัสดิการให้แก่กลุ่มคน

¹²พระครูวิธานสุตานุกุล, “กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : 2557), หน้า 190.

ยากจนชุมชนที่ใกล้เคียงกับสถาบันศาสนาเหล่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนดังกล่าวแทบจะไม่ได้รับผลประโยชน์ทางสังคมจากการค้าที่จดทะเบียนตามกฎหมาย รวมทั้งไม่ได้รับการจ้างงานในตำแหน่งใดๆ จากนายจ้างหรือแม้แต่ไม่มีโรงเรียนใดๆ สำหรับเด็กในชุมชนด้วยโอกาส อย่างไรก็ตามชุมชนด้วยโอกาสนั้นก็กลับได้รับสวัสดิการจากสถาบันศาสนาในบริเวณใกล้เคียง โดยเฉพาะ “โบสถ์” ที่แม้ว่าจะเป็นสถาบันศาสนาที่กำลังตั้งอยู่ความเลื่อมใสยิ่งๆ แต่ก็ยังสามารถสร้างความมั่นคงให้แก่ชุมชนใกล้เคียง สอนบทบาทของโบสถ์ที่มีต่อการเรียนรู้ของเด็กในชุมชนด้วยโอกาสนี้ การวิจัยนี้พบว่า โบสถ์มีส่วนช่วยให้เด็กเหล่านั้นยอมอยู่ในโรงเรียนมากกว่าสถานที่อื่น นอกจากนี้การเข้าโบสถ์และร่วมกิจกรรมทางศาสนาของโบสถ์มีผลในทางบวกต่อความก้าวหน้าทางการเรียนรู้ของเด็กในชุมชนรายได้น้อยเมื่อเทียบกับเด็กในชุมชนรายได้สูง¹³

๓. เสนอรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้ เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ประกอบด้วย ๔ ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ ๑ ส่วนนำ คือ สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพแวดล้อมของวัดที่เป็นไปตามหลักสี่ปายะ ๓/ การพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัดถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการดูแลสุขภาพอนามัยทั้งทางกายและทางใจของพระภิกษุสงฆ์ สามเณร และประชาชนทั่วไป โดยเน้นการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะท้องถิ่นและชุมชน สามารถพัฒนาให้ เป็นตัวอย่างที่ดี ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมให้กับวัด หน่วยงานหรือผู้สนใจอย่างเป็นรูปธรรม **หลักการ** ได้แก่ หลักการของการมีส่วนร่วม คือ การระดมความคิด คือการคิดค้นและวิเคราะห์ปัญหาาร่วมกัน การวางแผน คือนำสิ่งที่ร่วมกันคิดมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการร่วมกัน การลงมือทำ คือ การนำแผนงานที่ได้ ไปร่วมกันทำหรือแบ่งงานกันรับผิดชอบ การติดตามประเมินผล คือ ร่วมกันติดตามผลงานที่ทำและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น การรับประโยชน์ร่วมกันมีทั้งผลประโยชน์ทางรูปธรรม ที่ต้องการให้เกิดตามกิจกรรมที่ทำนั้นและผลประโยชน์โดยอ้อม **วัตถุประสงค์** ได้แก่ ประโยชน์และคุณค่าของการมีส่วนร่วมและความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ เกิดกระบวนการกลุ่มกระจายอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมบริหารจัดการวัด ทำให้ใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างคุ้มค่าช่วยในเรื่องระบบการติดตามผล สร้างจิตสำนึกที่ดีในการทำงานเพื่อเด็กเพื่อสังคมและส่วนรวม ผู้เรียนสนใจได้สัมผัสและเกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง เกิดความสนุกกับการเรียนรู้ และยังได้ร่วมกิจกรรมต่างๆ อันจะทำให้เห็นคุณค่ารักท้องถิ่นของตน สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เกิดความรู้ความเข้าใจและมีจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม ศาสนสถานมีสิ่งแวดล้อมที่ดีเหมาะสม

¹³ Mark D. Regnerus. *A Study on Religious Influences Affecting Youths' Educational Performance in Disadvantaged Communities*. United States of America : Baylor University, 2002.

กับการประกอบศาสนกิจ เกิดเครือข่ายในการสร้างความตระหนักและจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชน

จากผลการวิจัยในส่วนที่ ๑ ส่วนนำ คือ สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพแวดล้อมของวัดที่เป็นไปตามหลักสัปปายะ ๗ หลักการ ได้แก่ หลักการของการมีส่วนร่วม คือ การระดมความคิด คือการคิดค้นและวิเคราะห์ปัญหาาร่วมกัน การวางแผน คือนำสิ่งที่ร่วมกันคิดมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการร่วมกัน การลงมือทำ คือ การนำแผนงานที่ได้ ไปร่วมกันทำหรือแบ่งงานกันรับผิดชอบ การติดตามประเมินผล คือ ร่วมกันติดตามผลงานที่ทำและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น การรับประโยชน์ร่วมกันมีทั้งผลประโยชน์ทางรูปธรรม ที่ต้องการให้เกิดตามกิจกรรมที่ทำนั้นและผลประโยชน์โดยอ้อม วัตถุประสงค์ ได้แก่ ประโยชน์และคุณค่าของการมีส่วนร่วมและความสำคัญของแหล่งเรียนรู้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพแวดล้อม หลักการ และวัตถุประสงค์ดังกล่าวมีส่วนสำคัญในการพัฒนารูปแบบแบบโดย สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูวัฒน์สุตานุกุล** ได้ศึกษาเรื่องกระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย พบว่า วัดที่จะจัดการให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ควรมีลักษณะที่ผสมผสานกันระหว่างวัดในสมัยพุทธกาลและวัดในปัจจุบันโดยการศึกษาสภาพการจัดการวัดที่จัดการให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีแล้วและศึกษาจากวัดพัฒนาดีเด่นในปัจจุบัน เพื่อการวางรูปแบบที่เหมาะสมของวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องการบริหาร การจัดการความรู้ การพัฒนา และแนวคิดสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงใช้หลักธรรมวินัย และพุทธวิธีการบริหารดูแลสังคมสงฆ์ปัจจุบันต้องทำวัดให้เป็นอารามให้มีความสัปปายะทั้ง 4 ด้าน คือ เสนาสนสัปปายะ บุคคลสัปปายะ อาหารสัปปายะ และธัมมสัปปายะให้มีครบทั้ง 4 ด้าน¹⁴

ส่วนที่ ๒ ตัวแบบ คือ ระบบงานตามกระบวนการของการมีส่วนร่วม ใน ๕ ด้าน คือ ๑) ด้านการมีส่วนร่วมการระดมความคิด ๒) ด้านการมีส่วนร่วมการวางแผน ๓) ด้านการมีส่วนร่วมการลงมือทำ ๔) ด้านการมีส่วนร่วมการติดตามประเมินผล ๕) ด้านการมีส่วนร่วมการรับประโยชน์ร่วมกัน กระบวนการจัดการตามขั้นตอนการขับเคลื่อน ได้แก่ ขั้นตอนการตระหนักในช่องว่าง ขั้นมีความต้องการเปลี่ยนแปลงอย่างมีขอบเขต ขั้นให้เกียรติไม่สร้างความรู้สึกลึกแยกแยะขั้นการมีส่วนร่วม ขั้นสามารถพึ่งตนเอง ขั้นผู้คนในสังคมคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน **องค์ประกอบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ คือ องค์ประกอบที่สำคัญ 7 ด้านในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ ข้อมูล/ชุดความรู้ ผู้ให้ข้อมูล/ผู้ถ่ายทอด การออกแบบและการจัดลำดับ กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ สถานที่ การบริหารจัดการ กระบวนการขับเคลื่อนตาม**

¹⁴ พระครูวัฒน์สุตานุกุล, “กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : 2557), หน้า 190.

หลักการและวิธีการในการส่งเสริมวัดอุทยานการศึกษา คือ วัดมีการส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้แก่ประชาชน มีการส่งเสริม พัฒนาระบบการจัดการกิจกรรมทางการศึกษา และการเผยแพร่ความรู้ทางพระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชน มีการพัฒนาระบบและจัดสถานที่เผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร นิทรรศการ ป้ายคติธรรม พุทธภาษิต หรือความรู้ทางวิชาการ มีการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม หรือเอื้อประโยชน์ต่อชุมชน จัดการสิ่งแวดล้อมและบริเวณวัดมีความสะอาด สงบ ร่มรื่น สวยงาม และสำหรับวัดพัฒนาตัวอย่างนั้น มีหลักการสำคัญ คือ จัดการสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาทั้งในด้านพระปริยัติธรรม พระพุทธศาสนา และภูมิปัญญาแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชน จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมศีลธรรม จริยธรรม กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จัดการปกครองพระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด และมีกิจกรรมการพัฒนาสังคม โดยจัดทำแผนงานหรือโครงการที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม หรือเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนอย่างน้อย ๒ โครงการ รวมถึงแนวทางส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมการติดตามประเมินผลให้เป็นรูปธรรมชัดเจน คือ ๑) ชุมชนมีส่วนร่วมตรวจสอบและติดตามการดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ ว่าเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ๒) เปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ๓) ใช้แบบสอบถามความคิดเห็นและผลการเข้าวัดเพื่อเรียนรู้ประเมินเทียบเกณฑ์และวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้เพื่อติดตามหาข้อเท็จจริง ๔) นำผลการประเมินการมีส่วนร่วมมาปรับปรุงแก้ไขให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน

จากผลการวิจัยในส่วนที่ ๒ ตัวแบบ คือ ระบบงานตามกระบวนการของการมีส่วนร่วม กระบวนการจัดการตามขั้นตอนการขับเคลื่อน องค์ประกอบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ กระบวนการขับเคลื่อนตามหลักการและวิธีการในการส่งเสริมวัดอุทยานการศึกษา แนวทางส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมการติดตามประเมินผลให้เป็นรูปธรรมชัดเจนทำให้เห็นถึงความสำคัญของส่วนที่ ๒ สอดคล้องกับ พระครูขันตวิโรภาส (ขาว ขนฺติโก) ได้ศึกษาเรื่องรูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้แหล่งเรียนรู้องค์ประกอบด้านศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย จิตรกรรม เป็นทัศนศิลป์เกี่ยวกับภาพเขียนที่บอกเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับพุทธประวัติ นรก สวรรค์ วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน ประติมากรรม เป็นงานศิลปกรรมที่มีรูปทรงทั้ง 2 มิติ 3 มิติ แบบลอยตัว ที่บอกเรื่องราวความงามทางช่างในแต่ละยุคสมัย สถาปัตยกรรม ที่แสดงออกด้วยสิ่งก่อสร้างที่เป็นอาคาร กุฏิ วิหาร โบสถ์ เช่น วิหารของวัดโพธิ์ กุฏิทรงไทยวัดอรุณ เป็นต้น ขนบธรรมเนียมประเพณี แสดงออกในทางพฤติกรรมการปฏิบัติที่เป็นที่ยอมรับของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ แหล่งเรียนรู้หลักธรรมและวิธีการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ เป็นการใช้กิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดจัดขึ้นอยู่แล้ว แต่ปรับปรุงให้มีความเหมาะสมและต่อเนื่อง ให้เข้ากับ

ความสนใจของผู้ที่เข้าไปเที่ยวชมวัด เช่น กิจกรรมบวชนกขัมม์ บวชชีพรามณ์ กิจกรรมพาน้องเข้าวัด ไหว้พระสวดมนต์ เจริญวิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้น¹⁵

ส่วนที่ ๓ ขั้นตอนการนำไปใช้ คือ โครงสร้าง ได้แก่ โครงสร้างของการบริหารวัดตามหน้าที่และอำนาจของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่มีความเกี่ยวข้องกับหน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาสในมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓ **การตัดสินใจ** ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ ปัจจัยจากชุมชนเอง ข้าราชการและระบบราชการ สภาพแวดล้อมอื่นๆ ด้านกายภาพและชีวภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านประวัติความเป็นมา การปฏิบัติตนให้คล้อยตามความเชื่อพื้นฐาน มาตรฐานคุณค่า เป้าหมายและความคาดหวัง ประสพการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา การบีบบังคับ การมองแต่ตนเอง นิสัยและประเพณี โอกาส ความสามารถบุคคล การสนับสนุนบุคคล ภาวะผู้นำของผู้มีส่วนร่วม **แนวทางการประเมิน**ตามการร่วมตรวจสอบและติดตาม การดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ มีการประเมินผลว่าการดำเนินการนั้น ๆ บรรลุตามเป้าหมายและ วัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด

จากผลการวิจัยในส่วนที่ ๓ ขั้นตอนการนำไปใช้ คือ โครงสร้าง การตัดสินใจ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมและแนวทางการประเมินตามการร่วมตรวจสอบและติดตาม การดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญในส่วนที่ ๓ ที่ต้องอาศัยโครงสร้างการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูวิมลสุตานุกุล** ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย พบว่า วัดที่จะจัดการให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ควรมีลักษณะที่ผสมผสานกันระหว่างวัดในสมัยพุทธกาลและวัดในปัจจุบัน โดยการศึกษาสภาพการจัดการวัดที่จัดการให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีแล้วและศึกษาจากวัดพัฒนาดีเด่นในปัจจุบัน เพื่อการวางรูปแบบที่เหมาะสมของวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องการบริหาร การจัดการความรู้ การพัฒนา และแนวคิดสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงใช้หลักธรรมวินัย และพุทธวิธีการบริหารดูแลสังคมสงฆ์ปัจจุบันต้องทำวัดให้เป็นอารามให้มีความสัปปายะทั้ง ๔ ด้าน คือ เสนาสนสัปปายะ บุคคลสัปปายะ อาหารสัปปายะ และธัมมสัปปายะ ให้มีครบทั้ง ๔ ด้าน¹⁶

¹⁵พระครูขันตวิโรภาส (ขาว ขนฺติโก), “รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม : 2559), หน้า 170.

¹⁶พระครูวิมลสุตานุกุล, “กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : 2557), หน้า 190.

ส่วนที่ ๔ เงื่อนไขความสำเร็จ ขึ้นอยู่กับบริบทของวัด ชุมชนอยู่ร่วมกัน เกื้อกูลกันในการบริหารขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนให้เกิดความยั่งยืน จากส่วนที่ ๔ ในเบื้องต้นสะท้อนให้เห็นถึงบริบทของวัด ชุมชนมีส่วนร่วมสำคัญในการส่งเสริม สอดคล้องกับ **วีระพน ภาณุรักษ์และคณะ** ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบการเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นออนไลน์ เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม” ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นออนไลน์ เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ผลการฝึกปฏิบัติของกลุ่ม โดยรวมเท่ากับ 99.203 ผลการเรียนรู้ของผู้เข้าอบรมมีคะแนนหลังการอบรมสูงกว่าก่อนร้อยละ 804 ผลการประเมินคุณภาพเว็บไซต์แหล่งการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการประเมินสื่ออิเล็กทรอนิกส์นำเสนอองค์ความรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการประเมิน ความพึงพอใจของผู้เข้าอบรมพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และ ผลการติดตามการเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้ มีผลด้านการยอมรับและใช้เทคโนโลยี โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด¹⁷

6. ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมตรวจสอบและติดตามการดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ ว่าเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์
๒. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้
๓. ใช้แบบสอบถามความคิดเห็นและผลการเข้าวัดเพื่อเรียนรู้ประเมินเทียบเกณฑ์และวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้เพื่อติดตามหาข้อเท็จจริง
๔. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำผลการประเมินการมีส่วนร่วมมาปรับปรุงแก้ไขให้เกิดการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

๒. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. ชุมชนมีส่วนร่วมตรวจสอบและติดตาม การดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ ว่าเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์

¹⁷วีระพน ภาณุรักษ์และคณะ, “รูปแบบการเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้ออนไลน์ เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม”, (มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2559), หน้า 35

๒. เปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้

๓. ใช้แบบสอบถามความคิดเห็นและผลการเข้าวัดเพื่อเรียนรู้ประเมินเทียบเกณฑ์ และวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้เพื่อติดตามประเมินผลหาข้อเท็จจริง

๔. นำผลการประเมินการมีส่วนร่วมมาปรับปรุงแก้ไขให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนต่อไป

๓. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

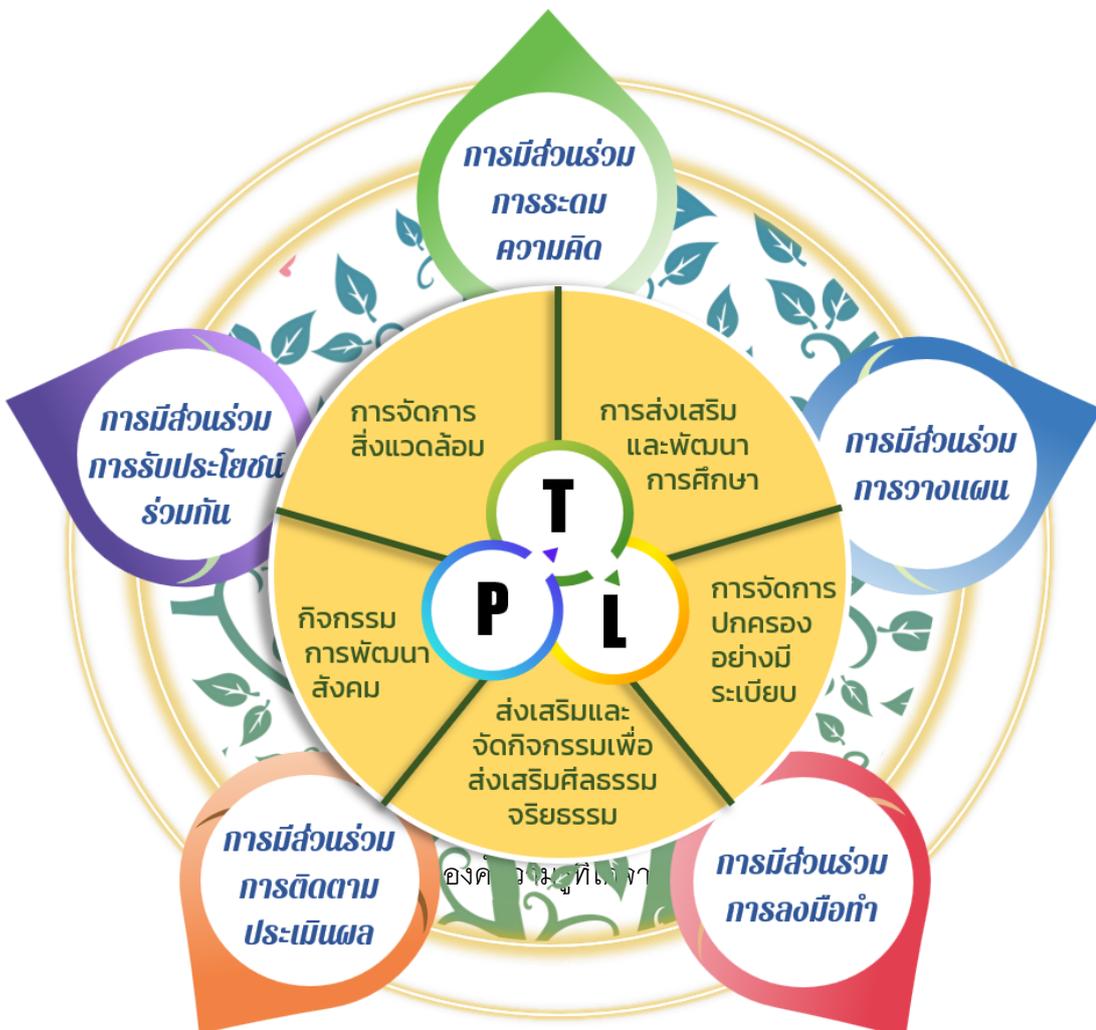
๑. ควรทำการศึกษากระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

๒. ควรศึกษาการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

๓. ควรศึกษากลยุทธ์การขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่จากรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ดังภาพที่ ๑

ที่มา : พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงุโร), ๒๕๖๔.

คำอธิบายสัญลักษณ์

แผนภาพที่ ๑ แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน” โดยผู้วิจัยสรุปได้เป็นองค์ความรู้ “TPL” ดังนี้

T หมายถึง Temple การบริหารวัดตามโครงสร้างของการบริหารตามหน้าที่และอำนาจของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่มีความเกี่ยวข้องกับหน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาสในมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ เพื่อให้เกิดแนวทางส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมการติดตามประเมินผลให้เป็นรูปธรรมชัดเจน โดยชุมชนมีส่วนร่วมตรวจสอบและติดตาม การดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ ว่าเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ วัดใช้แบบสอบถามความคิดเห็นและผลการเข้าวัดเพื่อเรียนรู้ ประเมินเทียบเกณฑ์และวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้เพื่อติดตามหาข้อเท็จจริงและนำผลการประเมินการมีส่วนร่วมมาปรับปรุงแก้ไขให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนต่อไป

P หมายถึง Participation กระบวนการของการมีส่วนร่วม ใน ๕ ด้าน คือ ๑) ด้านการมีส่วนร่วมการระดมความคิด ๒) ด้านการมีส่วนร่วมการวางแผน ๓) ด้านการมีส่วนร่วมการลงมือทำ ๔) ด้านการมีส่วนร่วมการติดตามประเมินผล ๕) ด้านการมีส่วนร่วมการรับประโยชน์ร่วมกัน

L หมายถึง Learning Resource กระบวนการขับเคลื่อนตามหลักการและวิธีการในการส่งเสริมวัดอุทยานการศึกษา คือ วัดมีการส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้แก่ประชาชน มีการส่งเสริม พัฒนาระบบการจัดกิจกรรมทางการศึกษา และการเผยแพร่ความรู้ทางพระพุทธศาสนา และภูมิปัญญาแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชน มีการพัฒนาระบบและจัดสถานที่เผยแพร่ ข้อมูล ข่าวสาร นิทรรศการ ป้ายคติธรรม พุทธภาษิต หรือความรู้ทางวิชาการ มีการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม หรือเอื้อประโยชน์ต่อชุมชน จัดการสิ่งแวดล้อมและบริเวณวัดมีความสะอาดสงบ ร่มรื่น สวยงาม และสำหรับวัดพัฒนาตัวอย่างนั้น มีหลักการสำคัญ คือ จัดการสิ่งแวดล้อมส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาทั้งในด้านพระปริยัติธรรม พระพุทธศาสนา และภูมิปัญญาแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชน จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมศีลธรรม จริยธรรม กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จัดการปกครองพระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด และมีกิจกรรมการพัฒนาสังคม โดยจัดทำแผนงานหรือโครงการที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม หรือเอื้อประโยชน์ต่อชุมชน อย่างน้อย ๒ โครงการ

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- กรมการศาสนา, **แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา ปี ๒๕๕๗**, กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๕๗.
- กรมการศาสนา, **แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา ปี ๒๕๕๗**.
- บุญชม ศรีสะอาด. **การวิจัยเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : สุริยาสานส์, ๒๕๔๓.
- พระครูขันตวิโรภาส (ขาว ขนฺติโก), “รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม”, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม : 2559.
- พระครูวัฒนสุตานุกุล, “กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : 2557.
- วีระพน ภาณุรักษ์และคณะ, “รูปแบบการเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้ออนไลน์ เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม”, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2559.
- สำนักงานพระพุทธศาสนา, ข้อมูลพื้นฐาน ปี ๒๕๕๑, อ้างใน พระปลัดโฆสิต คงแทนและคณะ “รูปแบบการจัดการศึกษาของวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน”, **ดุสิตนิพนธ์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล, ๒๕๕๘).
- สุทธิพงศ์ บุญผดุง, “การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครนายก”, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2558.
- ทะเบียนวัดในประเทศไทย, [ออนไลน์วันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๔], Retrieved from http://www.thammapedia.com/ceremonial/watthai_bypak.htm
- วิกิพีเดีย, จังหวัดนนทบุรี, <https://th.wikipedia.org/> [ออนไลน์วันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๔]
- Mark D. Regnerus. A Study on Religious Influences Affecting Youths' Educational Performance in Disadvantaged Communities. United States of America : Baylor University, 2002.

